

BOSANSKI JEZIK

PRIJEDLOG OBRAZOVNIH STANDARDA

Opće predmetne kompetencije

Osnovni nivo

Govori jasno standardnim jezikom. Koristi ravnopravno oba pisma: latinicu i ćirilicu, dajući prednost latinici. Čita, razumije i zna da tumači književne i neumjetničke tekstove. Kritički iznosi zapažanja i stav o tekstu koji čita.

Zna razlikovati standardni od narodnog jezika. Koristi književnojezičku formu u vezi sa glasovima, oblicima riječi i vrstama rečenica bosanskoga jezika. Zna upotrebljavati riječi iz svakodnevnice komunikacije.

Prepoznaje autore književnih djela iz prilagođenoga školskoga programa. Razlikuje usmenu od autorske književnosti. U analizi književnog djela, zna odrediti osnovne elemente stilske strukture iz primarnog teksta, navodeći primjere. Zna tumačiti tematske krugove djela, iznoseći svoj doživljaj o umjetničkom djelu, te pri tome navodi primjere.

Srednji nivo

Jasno izražava svoje mišljenje, vodeći računa u govoru o normi standardnoga jezika.

Kreativno sastavlja složeniji govorni i pisani tekst, logičan i sadržajan, koristeći gramatički tačne i stilski oblikovane rečenice. Tumači osnovne idejne i formalne elemente dužeg jednostavnijeg teksta. Čita, razumije i zna da tumači književne i neumjetničke tekstove. Iznosi kritička zapažanja i stav o tekstu koji čita.

Razumije značaj jezika za kulturu i historiju Bošnjaka. Zna faze u razvoju bosanskoga književnog jezika. Razlikuje glasove, oblike i vrste riječi i rečenica bosanskoga jezika. U govoru i pisanju primjenjuje određena gramatička pravila koja su predviđena nastavnim programom.

Zna odrediti rod, vrstu i žanr književnog djela iz obaveznog školskog programa. U analizi književnog djela zna odrediti tematske, idejne i stilske elemente, izdvajajući ključne faktore strukture književnoga djela. U tumačenju književnoga djela (predviđenoga programom) upotrebljava osnovne književne termine. Izdvaja bitne dijelove u tekstu, analizira ih i svoje mišljenje i stavove argumentira činjenicama iz primarnoga teksta. U zavisnosti od žanra, primjenjuje različite strategije čitanja. Ima razvijen književni ukus i kompetenciju da samostalno odabere djelo za čitanje.

Napredni nivo

Zna sastaviti jednostavniji govoreni i pisani argumentirani tekst. Pri pisanju radova iz jezika, jezičke kulture i književnosti koristi stručnu literaturu. Čita i kritički promišlja književni i neumjetnički tekst srednje složenosti.

Razlikuje dijalekte bosanskoga jezika na osnovu njihovih specifičnosti i uspoređuje ih sa dijalektima ostalih južnoslavenskih jezika. Zna odlike svih pet faza u razvoju bosanskoga književnoga jezika. Zna da historijski kontinuitet bosanskoga jezika ima veliki značaj za kulturu Bošnjaka. Zna određene historijske karakteristike u razvoju ostalih južnoslavenskih jezika. Uočava i razlikuje glasovne alternacije. Poznaje pravila deklinacije, konjugacije, tvorbe riječi, te sintaksička pravila. Koristi jezik kao osnovno sredstvo komunikacije.

Čita, interpretira i vrednuje književna djela srednje složenosti iz obaveznoga i dopunskoga izbora nastavnoga programa. Umije uočiti problematiku nekoga književnoga djela. Argumentirano iznosi svoje mišljenje o književnome djelu na osnovu primarnih i sekundarnih tekstova. Pri interpretiranju književnoga teksta koristi sekundarnu literaturu.

Specifične predmetne kompetencije

Specifična predmetna kompetencija: Jezik

Osnovni nivo

Razumije značaj jezika za historiju i kulturu Bošnjaka, kao i značaj drugih jezika. Razlikuje pojmove standardnoga i narodnoga jezika. Koristi standardni jezik na svim gramatičkim nivoima u vezi sa glasovima, oblicima riječi i vrstama rečenica bosanskoga jezika.

Sastavlja jednostavniji govorni i pisani tekst, koji je sadržajan i stilski oblikovan, kao i teme iz svakodnevnog života. Upotrebljava ravnopravno oba pisma: latinicu i ćirilicu, dajući prednost latinici. Poznaje osnovne žanrove pisane komunikacije. Upotrebljava pravopisna pravila u jednostavnim primjerima i služi se rječnicima i priručnicima.

Srednji nivo

Zna odrediti kojoj porodici slavenskih jezika pripada bosanski jezik. Zna gramatički tačnom i stilski oblikovanom rečenicom jasno izraziti svoje mišljenje. Sastavlja složeniji govorni i pisani tekst, koji je sadržajan i stilski oblikovan. Zna da razvoj bosanskoga jezika ima značaj za kulturu i historiju Bošnjaka. Zna glasove, vrste riječi i rečenica. U govoru i pisanju primjenjuje

osnovna pravila vezana za glasove, oblike i vrste riječi i rečenica. Zna pravilno upotrijebiti reflekse glasa *jata*, (reflekse koje glas “*ja*” dao u bosanskome jeziku), u govoru i pisanju.

Upotrebljava pravopisna pravila u složenijim primjerima i služi se rječnicima, enciklopedijama i priručnicima. U govoru i pisanju upotrebljava fond riječi koji je u skladu sa osnovnim obrazovanjem.

Napredni nivo

Na osnovu glavnih karakteristika, razlika i specifičnosti razlikuje dijalekte bosanskoga jezika i uspoređuje ih sa dijalektima ostalih južnoslavenskih jezika. Poznaje historijski razvoj bosanskoga književnoga jezika, uporedo sa razvojem ostalih južnoslavenskih jezika. Ima šire znanje iz oblasti fonetike, morfologije, tvorbe riječi i sintakse. Ima bogat rječnik. Dobro vlada pravopisnom normom. Kada govori na zadatu temu primjenjuje govorne vještine.

Specifična predmetna kompetencija: Književnost

Osnovni nivo

Tečno i razgovjetno čita. Zna tumačiti kraći jednostavniji književni i neumjetnički tekst. Zna ukratko opisati svoj doživljaj književnoga djela i izdvojiti tražene informacije u tekstu. Poznaje autore književnih djela predviđenih školskim programom. Zna napraviti razliku između usmene i autorske književnosti. Uviđa osnovne elemente strukture iz književnog djela i njegove tematske, stilske, jezičke i kompozicijske osobine. Analizira izdvojen problem u kraćem jednostavnijem književnom tekstu. Svoje utiske i zaključke iznosi osnovnim primjerima iz književnoga i neumjetničkoga teksta.

Srednji nivo

Književnom i neumjetničkom tekstu pristupa istraživački, tumači ga i kritički promišlja. Ima svoje mišljenje, koje je zasnovano na činjenicama i argumentima iz primarnoga teksta. Zauzima jasan stav o tekstu koji čita. Uviđa bitne elemente strukture književnoga djela i njegove tematske, stilske, jezičke i kompozicijske osobine, imenujući ih odgovarajućim književnim terminima. Poznaje strategije čitanja i umije da ih upotrijebi adekvatno. Samostalno odabire djela za čitanje iz opusa dječije književnosti. Ispoljava radoznalost i emociju, shvata značaj čitanja za razvoj sopstvene opće kulture i znanja.

Napredni nivo

Na istraživački i kritički način čita, interpretira i vrednuje književna djela srednje složenosti iz obaveznoga i dopunskoga izbora školskoga programa. Uočava problematiku određenoga književnog teksta. Argumentirano iznosi svoje mišljenje o književnom djelu na osnovu primarnih i sekundarnih tekstova. Analizira i uspoređuje odlike književnoga djela (tematske, kompozicijske i stilske). Pri interpretiranju književnoga teksta koristi se dostupnom sekundarnom literaturom. Ima razvijenu čitalačku kulturu. Zna argumentirati svoj sud o nekome književnome djelu i vrednovati ga na osnovu već uspostavljenih kriterija. Razvija interesiranje prema književnim djelima iz svjetske književnosti. Iskazuje ljubav i interesiranje prema nacionalnoj kulturi i književnosti, kao i kulturi i književnosti drugih naroda. Zna napraviti usporedbu među književnim stvaralaštvom južnoslavenskih naroda.

STANDARDI

Opći standardi postignuća – obrazovni standardi

Osnovni nivo

Oblast JEZIK

- Razumije pojam jezika. Podjednako poštuje svoj jezik, kao i jezik države u kojoj živi, i sve ostale jezike, bez obzira na njihovu veličinu i brojnost govornika. Prepoznaje govor mržnje kao negativnu pojavu u društvu.

- Zna razliku između književnoga i narodnoga jezika. Poštuje svoj dijalekat i ostale dijalekte bosanskoga jezika.

- Razlikuje samoglasnike i suglasnike. Primjenjuje književno jezičku normu u vezi sa glasovnim promjenama. Određuje mjesto akcentu u jednostavnijim primjerima. U govoru i pisanju pravilno upotrebljava refleksje glasa *jata* -je/ije (u frekventnim primjerima).

- Razlikuje promjenljive od nepromjenljivih riječi i imenuje vrste riječi. Primjenjuje književno jezičku normu u vezi sa oblicima riječi u frekventnim primjerima. Zapaža glasovne promjene u vezi sa oblicima riječi. Razlikuje osnovne gramatičke kategorije (rod, broj, padež, glagolski oblik). Uviđa razliku između proste riječi i tvorenice. Samostalno gradi riječ prema zadatom značenju, a na osnovu postojećih tvorbenih modela.

- Razlikuje komunikativnu od predikatske rečenice. Pronalazi i imenuje osnovne rečenične članove, uočava riječi i sintagmu. Razlikuje vrste rečenice prema komunikativnoj funkciji i po sastavu. Razlikuje zavisnu od nezavisne rečenice.

- Zna značenje riječi i izraza koje sreće u tekstovima predviđenim školskim programom. Zna da riječ može imati jedno i više značenja i poznaje osnovne leksičke odnose (sinonimiju,

homonimiju, antonimiju). Pravi razliku između formalne i neformalne leksike i upotrebljava je u skladu sa situacijom.

Oblast KNJIŽEVNOST

- Zna djela iz obaveznoga i dopunskoga izbora u školskom programu. Zna navesti autora i naziv njegovoga djela. Umije prepričati osnovnu sadržinu djela, izdvojiti glavne likove, motive i temu djela.

- Razlikuje usmenu od autorske književnosti. Prepoznaje književna djela napisana u stihu i prozi. Zna razlikovati djela sa epskim, lirskim i dramskim elementima. Razlikuje pojmove: autor, narator, lirski subjekt i dramsko lice. Razlikuje književnoumjetnički tekst od neumjetničkog teksta.

- U književnome tekstu uočava: temu, motive, radnju, vrijeme i mjesto radnje, pripovijedanje u prvom licu, pripovijedanje u trećem licu, opisivanje i vrste opisa, monolog i dijalog, načine i oblike stilskega izražavanja, vrste stiha i strofe, vrste rime.

- Interpretira određeni problem i situaciju u kraćem i jednostavnijem književnom tekstu argumentirajući svoje tvrdnje.

- Razvija ljubav prema čitanju i stiče čitalačke navike čitajući djela predviđena školskim programom.

- Razvija ljubav prema nacionalnoj književnosti Bošnjaka.

- Uočava određene specifičnosti nacionalne književnosti. Razlikuje pojmove alhamijado i divanska književnost (književnost Bošnjaka na orijentalnim jezicima).

Oblast JEZIČKA KULTURA

- Posjeduje izgrađenu kulturu komunikacije, priča jasno poštujući normu književnoga jezika; razgovjetno i tečno čita naglas bez sažimanja; s pažnjom i razumijevanjem sluša jednostavnije izlaganje (predavanje) s temom iz jezika, književnosti i kulture i umije da hvata bilješke.

- Sastavlja govoreni ili pisani tekst jednostavne strukture koristeći se opisom, pripovijedanjem, i izlaganjem; sastavlja jednostavan govoreni ili pisani tekst o doživljaju književnoga djela i o temama iz svakodnevnoga života; sastavlja pismo i popunjava razne obrasce i formulare s kojima se susreće u svakodnevnome životu.

- Upotrebljava ravnopravno oba pisma: ćirilicu i latinicu, dajući prednost latinici; sastavlja gramatički ispravnu rečenicu; služi se pravopisnom normom, umije da koristi školski rječnik; u pisanju izdvaja dijelove teksta (naslov, pasuse) i organizira ga u smisaone cjeline (uvod, središnji i završni dio teksta).

- Čita kraće jednostavnije tekstove (književnoumjetničke tekstove, stručne i naučpopularne tekstove iz oblasti nauke o jeziku i književnosti, tekstove iz medija); u razne svrhe (informiranje, učenje, lični razvoj, estetski doživljaj, zabava) parafrizira ih; primjenjuje osnovne strategije čitanja (letimično čitanje, čitanje s olovkom u ruci).

- Razumije kraći jednostavniji književni i neumjetnički tekst; izdvaja glavne ideje teksta; prati razvoj određene ideje u tekstu; poredi osnovne informacije i ideje iz nekoliko kraćih jednostavnih tekstova.

- Kritički analizira kraći jednostavniji književni i neumjetnički tekst (npr. iznosi svoj stav; da li mu se tekst dopada, da li mu je zanimljiv/neobičan; da li mu pričinjava poteškoće pri čitanju; da li je dovoljno informativan za učenje određene oblasti jezika i književnosti i sl.) i to obrazlaže.

Srednji nivo

Oblast JEZIK

- Zna osnovne faze u razvoju bosanskoga jezika, kao i kulturnohistorijske spomenike.

- Zna osnovne jezičke grupe u Evropi i mjesto bosanskoga jezika u porodici slavenskih jezika. Zna značaj bosanskoga jezika za kulturu i historiju Bošnjaka.

- Prepoznaje funkcionalne stilove. Razlikuje dijalekte bosanskoga jezika. Zna koji je dijalekat u osnovi književnoga jezika.

- Pravilno upotrebljava reflekse glasa *jata* (-je/-ije) u većini slučajeva.

- Zna podjelu suglasnika po zvučnosti i po mjestu izgovora.

- Zna podijeliti riječ na slogove i dosljedno upotrijebiti pravilo o rastavljanju riječi na kraju reda. Umije odrediti mjesto akcenta u riječi. Uočava eventualne razlike između svoga i književnoga akcenta.

- Određuje podvrste riječi i njihove gramatičke kategorije. Određuje sve glagolske oblike. Prepoznaje dijelove riječi, u jednostavnijim primjerima (prefiks, tvorbenu osnovu, sufiks).

- Zna značenje riječi i frazeologizama, koji se javljaju u literarnim i medijskim tekstovima namijenjenim mladima. Služi se rječnicima, priručnicima i enciklopedijama. Poznaje metaforu kao leksički mehanizam.

Oblast KNJIŽEVNOST

- Kontekstualizira književna djela na osnovu određenih kriterija i smješta ih u određene kategorije (kategorije prema teritorijalnoj i nacionalnoj pripadnosti, kategorije prema pripadnosti određenim književnim rodovima i vrstama).
- Uočava karakteristike lirskih, epskih i dramskih elemenata u književnim djelima. Zna i prepoznaje karakteristike književnih rodova i vrsta. Razlikuje granične književne žanrove i književnonaučne vrste: biografiju, autobiografiju, dnevnik, putopis, ljetopis, memoare i naučno-popularne tekstove.
- Zna prepoznati sljedeće elemente u književnim djelima: fabulu i siže, vrste pripovijedanja, vrste dijaloga, monolog, likove i vrste rime.
- Interpretira određeni problem i situaciju u dužem jednostavnijem književnom tekstu argumentirajući svoje tvrdnje na osnovu primarne i sekundarne literature. Razlikuje prepričavanje od analiziranja.
- Zna prepoznati djela od izuzetne važnosti za nacionalnu književnost Bošnjaka.
- Uočava i razlikuje karakteristike alhamijado i divanske književnosti.
- Zna historijski kontinuitet književnosti Bošnjaka.
- Razvija ljubav prema čitanju i stiče čitalačke sposobnosti koristeći školsku i gradsku biblioteku.

Oblast JEZIČKA KULTURA

- Zna formulirati svoje mišljenje i javno ga iskazati koristeći se književnim jezikom; izražajno čita i kazuje jednostavnije književnoumjetničke tekstove; prepričava duži tekst; s pažnjom sluša izlaganja srednje težine s temom iz jezika, književnosti i kulture i umije da hvata kraće bilješke.
- Sastavlja složeniji pisani ili govoreni tekst služeći se opisom, pripovijedanjem i izlaganjem, u skladu sa zadatom temom; sastavlja govorni i pisani tekst povodom tumačenja jednostavnijega književnoga djela.
- Piše jasnim rečenicama; upotrebljava pravopisna pravila u složenijim primjerima; umije u pisanju da izdvoji naslove i podnaslove; ispravlja tekst, ako je potrebno: mijenja plan, uređuje sadržaj.
- Čita duže jednostavnije tekstove i koristi ih u različite svrhe (informiranje, učenje, lični razvoj, estetski doživljaj, zabava...), primjenjuje šire strategije čitanja (npr. istražuje nove informacije, povezuje tekst s prethodnim znanjem, postavlja pitanja tokom čitanja).

- Razumije duži jednostavniji književni i neumjetnički tekst: izdvaja glavne ideje teksta, prati razvoj određene ideje u tekstu, pronalazi eksplicitno i implicitno informacije, poredi informacije i ideje iz nekoliko tekstova.

- Kritički analizira duži, jednostavniji književni i neumjetnički tekst, uspoređuje ih, i to obrazlaže.

Napredni nivo

Oblast JEZIK

- Imenuje funkcionalne stilove i poznaje karakteristike koje ih čine. Razumije osnovne komunikacijske funkcije.

- Poznaje pojmove jednoznačnosti i višeznačnosti.

- Zna osnovna pravila akcentovanja, razlikuje kratke i duge slogove. Zna pravila o refleksima glasa *jata* u bosanskome jeziku i doslijedno ih upotrebljava u govoru i pisanju. Prepoznaje glasovne alternacije u jednostavnijim primjerima. Zna osnovne razlike u tvorbi ličnih i neličnih glagolskih oblika. Na sopstvenom primjeru zna objasniti kako se tvore glagolski oblici. Zna funkciju i značenje padeža.

- Umije analizirati različite modele rečenica (sintaksički i morfološki). Poznaje vrste naprednih odnosa među rečenicama i rečeničnim članovima. Poznaje osnovna pravila slaganja rečeničnih dijelova.

- Zna značenje riječi i frazeologizama u književnoumjetničkim tekstovima i naučnopopularnim tekstovima namijenjenim mladima. Zna odrediti značenje nepoznatih riječi na osnovu konteksta ili sastava riječi. Shvata prirodu termina i bitnost terminologije. Poznaje metonimiju kao leksički mehanizam.

Oblast KNJIŽEVNOST

- Čita, istražuje i interpretira književna djela iz školskoga programa i na kritički način ih analizira i uspoređuje na osnovu određenih karakteristika (žanrovskih, stilskih, motivacijskih, tematskih).

- Pri analiziranju književnih djela obavezno se uzimaju u obzir žanrovske karakteristike. Zna prepoznati i tumačiti karakteristike prijelaznih žanrova i u njima uočiti elemente koji pripadaju određenim naučnim vrstama.

- Stavove o nekome književnome djelu argumentira na osnovu primarnoga teksta, koristeći se dostupnom sekundarnom literaturom.

- Prepoznaje i tumači motive i simbole karakteristične za divansko pjesništvo. Koristi rječnik divanskih simbola. Zna i prepoznaje karakteristične žanrove divanske književnosti.
- Analizira karakteristike alhamijado književnosti. Razlikuje njihovu umjetničku i didaktičku funkciju.
- Samostalno bira sekundarnu literaturu koristeći dostupni fond u biblioteci. Razvija interesiranje prema djelima svjetske književnosti.
- Razvija ljubav i čitalačko interesiranje prema nacionalnoj književnosti Bošnjaka koja nije predviđena školskim programom.

Oblast JEZIČKA KULTURA

- U zvaničnim situacijama kazuje o jednostavnijim temama iz oblasti jezika, književnosti i kulture koristeći se adekvatnim jezičkim izrazom; izražajno čita i kazuje književnoumjetničke tekstove srednje složenosti; prepričava neumjetnički tekst srednje složenosti bez sažimanja ili sa sažimanjem; kazuje uz prezentaciju; sluša izlaganja iz oblasti jezika, književnosti i kulture (prolagođeno uzrastu učenika).
- Sastavlja jednostavniji pisani ili govorni argumentirani tekst; sastavlja cjelovit pisani ili govoreni tekst radi tumačenja književnog djela dobro raspoređujući osnovne i dodatne informacije i navodeći primjere; piše sastave u kojima prikazuje stvarna ili izmišljena iskustva, likove ili događaje.
- Poštuje pravopisnu normu (iz svake pravopisne oblasti predviđene obavezanim školskim programom); sastavlja tekst u kojem tema, kompozicija, sadržaj i stil odgovaraju zadatku, svrsi, čitalačkoj publici kojoj je tekst namijenjen.
- Čita tekstove srednje složenosti (književnoumjetničke tekstove, stručne i naučnopolularne tekstove iz oblasti nauke o jeziku i književnosti, tekstove iz medija...), u različite svrhe (informisanje, učenje, lični razvoj, estetski doživljaj, zabava...) tokom čitanja koriguje svoje zaključke o značenju teksta.
- Razumije književni i neumjetnički tekst srednje složenosti: izdvaja glavne ideje iz teksta, prati razvoj određene ideje u tekstu; komparira osnovne ideje i informacije iz dvaju ili više tekstova.
- Kritički analizira književni i neumjetnički tekst srednje složenosti (npr. razlikuje objektivnu činjenicu od autorove interpretacije).